

Handläggare:
Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli,
Ledningssekretariatet

Yttrande över betänkandet Frihet från våld, förtryck och utnyttjande (SOU 2025:28)

Stockholms universitet har anmodats av Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet) att inkomma med synpunkter på slutbetänkandet från Utredningen om en starkt långsiktig styrning av arbetet mot könsrelaterat och hedersrelaterat våld och förtryck *Frihet från våld, förtryck och utnyttjande* (SOU 2025:28). Universitetet har följande att anföra.

Inledning

Syftet med de förslag som läggs fram i betänkandet är en reform av det jämställdhetspolitiska arbetet mot våld: Från tidsbegränsade, tillfälliga uppdrag till ett hållbart, långsiktigt arbete genom stärkta grunduppdrag och ett tydligt utpekat ansvar för ett antal centrala myndigheter (s. 20).

Stockholms universitet ser positivt på förslag som innebär att frågor som rör våld och utsatthet samordnas och på utgångspunkten att det sker ett långsiktigt arbete med dessa frågor. Universitetet ser också särskilt positivt på de utgångspunkter för den jämställdhetspolitiska strategi som föreslås i betänkandet, nämligen rättighetsbaserade insatser och ett starkt brottsofferperspektiv, en ändamålsenlig samverkan för att motverka samtliga våldsformer och ett kunskapsbaserat arbete.

Universitetet ser det som särskilt angeläget att det i förhållande till utgångspunkten att insatser ska vara rättighetsbaserade säkerställs att barnrättsperspektivet får genomslag. Ett barnrättsbaserat synsätt inkluderar enligt FN:s barnrättskommitté en respekt för barn som rättighetsbärare. Det innebär således att i arbetet mot våld och utsatthet behöver barns rättigheter beaktas och få genomslag. Det inkluderar bland annat vidtagandet av lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. Sådana skyddsåtgärder bör, där så är lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl (i) upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och de personer som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för (ii) identifiering,

(iii) rapportering, (iv) remittering, (v) undersökning, (vi) behandling och (vii) uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa och, där så är lämpligt, (viii) förfaranden för rättsligt ingripande (artikel 19 barnkonventionen). Ett barnrättsbaserat arbete mot våld och utsatthet inkluderar också att barns rätt till delaktighet (artikel 12 barnkonventionen) realiseras och att barnets bästa bedöms och i första hand beaktas i frågor som rör barn (artikel 3 barnkonventionen). I ett jämställdhetspolitiskt arbete mot våld är det dessutom särskilt centralt att barn tillförsäkras rättigheter utan åtskillnad av något slag (artikel 2 barnkonventionen).

I det följande kommenteras några av de förslag som presenteras i betänkandet.

Ökad kunskapsutveckling och samordning

I betänkandet föreslås flera åtgärder, i olika former, i syfte att öka kunskapen inom de områden som betänkandet behandlar. Stockholms universitet ser positivt på förslag om kunskapshöjande åtgärder samt på att de åtgärder som vidtas i bekämpandet av våld är kunskaps- och evidensbaserade. Våld och våldsutsatthet är kunskapsmässigt komplexa områden, både juridiskt och empiriskt. I ett långsiktigt och strategiskt arbete mot våld och utsatthet krävs forskning inom olika vetenskapsområden och att kunskap sammanställs och tillgängliggörs. I betänkandet föreslås bland annat att Socialstyrelsen ska få i uppdrag att utveckla en nationell samordning av kunskapsutveckling av insatser, metoder och arbetsformer för att identifiera, bedöma och ge stöd och behandling till våldsutsatta inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvarsområde (avsnitt 8.4). Universitetet ser positivt på förslag som innebär att det finns ett tydligt samordningsansvar för kunskapshöjande åtgärder inom ramen för de områden som strategin omfattar.

I betänkandet föreslås att ett nationellt samordningscentrum som har fokus på samtliga våldsformer inrättas (avsnitt 8.1). Stockholms universitet menar att ett nationellt samordningscentrum med ett tydligt uppdrag kan bidra till en sammanhållen, effektiv och långsiktigt hållbar politik inom både intersektoriella och tvärprofessionella områden. Universitetet vill emellertid framhålla att det är av särskild vikt att det specifika som utmärker våld och utsatthet för vissa grupper inte förbises, samtidigt som det faktum att många utsatta drabbas av flera former av utsatthet och att kunskap om multipel utsatthet uppmärksammas.

Stockholms universitet vill också framföra att samverkan över olika myndighets-, kunskaps- och rättsområden kan medföra utmaningar. När det gäller våldsområdet har detta belysts i forskningen, där det bl.a. beskrivits att det vid en samordning kan finnas risk att den straffrättsliga logiken ges företräde framför den socialrättsliga, med följderna att den våldsutsatta inte får det stöd och skydd som den har rätt till och behov av. Samverkan möts också av kunskapsmässiga utmaningar som kan få konsekvenser för implementeringsarbetet. Inte minst kan detta aktualiseras inom våldsområdet där det finns många olika aspekter och perspektiv. I forskningen har det beskrivits att olika synsätt baserat på föreställningar och teorier om dess orsak kan leda till olika praktiker (exempelvis kan en familjeorienterad logik, en barnskyddsorienterad logik och en genusorienterad logik leda till olika praktiker). Olika

synsätt kan medföra svårigheter att leda och samordna både det strategiska arbetet och att utveckla metoder som kan implementeras och komma de våldsutsatta tillgodo. Inte minst kan det leda till utmaningar när olika verksamheter och professioner som ska samverka, eller på annat sätt är beroende av varandras utredningar och bedömningar, är influerade av olika synsätt. Ytterligare en utmaning i arbetet med att gå från det strategiska arbetet till implementeringen av metoder, är att ”översätta” empirisk kunskap till metoder och stöd för bedömningar och insatser i det enskilda fallet.

Brottsbekämpning – ökad operativ förmåga att förebygga, utreda och lagföra brott

I betänkandet uppmärksammas på flera sätt den särskilda utsatthet som barn kan befinna sig i förhållande till våld och andra övergrepp inom familjen och i familjemiljöer. Barns utsatthet för olika former av våld och risk har de senaste åren fått ökad uppmärksamhet i lagstiftningsarbetet. Exempel på detta är barnfridsbrottet (4 kap. 3 § brottsbalken) och betonandet av risk inom ramen för bedömningen av barnets bästa i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Ett ytterligare exempel är att det nyligen lagts fram ett utkast till lagrådsremiss avseende en särkriminalisering av psykiskt våld. I utkastet till lagrådsremiss föreslås att ett nytt brott ska införas i brottsbalken, med beteckningen psykiskt våld. Den föreslagna regleringen innebär att det blir straffbart att upprepat utsätta en annan person för kränkningar i form av förolämpningar, otillbörliga hot, otillbörligt tvång eller otillbörlig övervakning, om kränkningarna sammantagna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. I utkastet till lagrådsremiss lyfts fram att utifrån forskning är barn och unga samt äldre, personer med funktionsnedsättning, hbtqi-personer och utrikes födda kvinnor särskilt sårbara grupper.

Det kriminaliserade området vad gäller våld och övergrepp i nära relation har således ökat de senaste decennierna. Kriminalisering för med sig värdefulla signaler och kan bidra till att utsatta gruppers rätt till skydd från våld och övergrepp stärks. En konsekvens av den ökade kriminaliseringen och den ökade medvetenheten om förekomsten av våld att fler barn blir föremål för en brottsutredning. Våld i nära relation och sexualbrott är emellertid ofta svåra att bevisa och många brottsutredningar läggs ned och i de fall där åtal väcks är förutsättningarna för fällande dom många gånger sämre än i många andra brottstyper. En kriminalisering kan emellertid bidra till att våld som samhällsproblem uppmärksammas, att individers utsatthet kommer till samhällets kännedom (genom exempelvis polisanmälan) och i de ”lyckade fallen” att brottsoffret får upprättelse, stöd och skydd.

Att bli föremål för en brottsutredning leder emellertid inte alltid till att brottsoffrets rättigheter tillgodoses. När det gäller föräldrars våld mot barn kan det till och med innebära att barnets situation förvärras. En nedlagd förundersökning kan exempelvis innebära att en förälder, i det fall våld förekommit men inte bevisats, uppfattar att våldet var acceptabelt, vilket i sin tur kan leda till att vårdnadshavaren stänger dörren för frivilliga behandlingsinsatser. Stockholms universitet vill påtala vikten av att utvecklingsarbete på nationell, regional och lokal nivå tar detta förhållande i beaktande. När det kriminaliserade

området ökar medför det att en större grupp barn blir föremål för brottsutredningar utan att det leder till lagföring. När socialnämndens insatser är avhängiga vårdnadshavarnas samtycke kan en konsekvens av en nedlagd förundersökning och/eller friande dom vara att det fortsatta arbetet med familjen försvåras. Inte minst mot bakgrund av att FN:s barnrättskommitté betonar vikten av rehabilitering och behandling när barn utsatts för våld samt det förhållande att det idag finns vetenskapligt beprövade behandlingsmodeller för barn och föräldrar där det förekommit våld (t.ex. KIBB och CPP) är det motiverat att utveckla samverkansmodeller mellan rättsväsende och socialtjänst som tar sikte på behandling och utbildning i syfte att våldet ska upphöra oberoende av lagföring. Samhällets ansvar för att barns rätt till skydd från alla former av våld i luset av artikel 19 barnkonventionen innefattar en holistisk syn där kärnan är barnets bästa. Fokus ligger inte på lagföring, utan på att barnets situation ska bli bättre och att våldet upphör. Stockholms universitet vill därför framhålla vikten av att samhällsstrategier och utvecklingsarbete inom det straffrättsliga området har barnets bästa för ögonen.

Stockholms universitet vill också särskilt betona vikten av att medvetandegöra att utsatthet kan ha olika former. I betänkandet uppmärksammas bland annat allas lika rätt och möjlighet till psykisk integritet och frihet från psykiskt våld, såsom kontrollerande och nedbrytande beteenden (s. 29). Universitetet ser det som angeläget att frågor om vad som utgör riskmiljöer och utsatthet beforskas och att strategier och lagstiftningsåtgärder följer forskningen. Det gäller barns utsatthet, men även annan utsatthet inom familjen eller i förhållande till tidigare familjekonstellationer. I betänkandet lyfts, i förhållande till frågor om att förebygga, utreda och lagföra brott inom de områden som strategin tar sikte på, att brottsoffer kan befinna sig i beroendeställning till gärningspersonen på flera olika sätt. Som exempel nämns gemensamma barn eller delad ekonomi och boende (s. 80).

Det som ibland benämns ”ekonomiskt våld” och ”eftervåld” har blivit allt mer uppmärksammat de senaste åren. Ett exempel är att regeringen har tillsatt en utredning om stärkt skydd för den som vill separera som syftar till att säkerställa en välfungerande, effektiv och rättssäker ordning som ska motverka bland annat ekonomiskt våld. Ekonomiskt våld eller kontroll kan pågå i en relation och efter att en relation avslutats. Eftervåld kan enligt den aktuella utredningen vara sådant våld och sådana kränkningar som fortsätter efter att en våldsutsatt lämnat en våldsam relation. Det kan ske genom fysiskt, ekonomiskt, psykiskt eller materiellt våld. Det kan ske genom trakasserier, förtal, eller ryktesspridning eller genom att utsätta och använda barnen i maktutövandet. Sådant våld kan pågå långt efter separationen och få stora konsekvenser för våldsutsatta och deras barn (ss. 391f). Stockholms universitet vill därför avslutningsvis särskilt lyfta fram vikten av att dessa frågor uppmärksammas och att det sker ett genomtänkt arbete med dessa. Det förebyggande arbetet är centralt men det behövs också tydliga strategier för dessa frågor. Universitetet vill betona att detta är ett område där mer forskning behövs.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Hans Adolfsson, i närvaro av universitetsdirektör Åsa Borin. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande och föredragande i ärendet har varit Rikard Skårfors, Ledningssekretariatet (protokollförare).